

**ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ**

У статті досліджено систему банківського ризик-менеджменту, виділено її складові, переваги та правила задля чіткого розуміння сутності банківського ризик-менеджменту та відповідно ефективного управління банківськими установами.
In the article the system of banking risk management, with its constituents for a clear understanding of banking risk management and good governance in accordance banks.

Ключові слова: ризик, управління ризиками, банківський ризик-менеджмент, система ризик-менеджменту.

Вступ. Інтенсивність розвитку банківського сектору змушує уважніше відноситися до діяльності фінансово-кредитних інститутів. У зв'язку з цим ризик-менеджмент є особливо актуальним в управлінні будь-яким банком, адже він стає не лише засобом попередження збитків, але і засобом отримання додаткових доходів. У зв'язку з постійним ростом впливу ризиків на фінансову діяльність, особливо актуальною стає проблема банківського менеджменту – управління банківськими ризиками, тобто використання різних засобів, що дозволяють в певній мірі прогнозувати настання ризикової події в банківській діяльності та приймати заходи щодо зниження даних ризиків.

Аналіз останніх наукових досліджень. Окремі аспекти проблеми формування системи ризик-менеджменту в банках висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема И.Т. Балабанова [1], А.О. Старостіна [2], Л.О. Примостки [3], Ю.Ю. Русанова [4], В.Т. Севрук [5] та ін. Згадані вчені внесли великий вклад у розробку теоретичних та практичних аспектів аналізу банківських ризиків.

Методика досліджень. Однак, дослідження методологічних підходів до системи ризик-менеджменту в банківських установах не достатньо висвітлені у вітчизняній літературі. Саме тому на сучасному етапі виникає необхідність у дослідженні ролі та необхідності ризик-менеджменту в забезпеченні фінансової стійкості комерційних банків. Однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, проблема управління ризиками у банківській діяльності залишається недостатньо вивченою.

Постановка завдання. На сучасному етапі в умовах фінансової кризи дослідження системи та правил ризик-менеджменту в банківській діяльності набувають особливої актуальності та є необхідними в діяльності банківських установ.

Результати досліджень. Ризик-менеджмент можна розглядати як ціленаправлену дію на розвиток банківської діяльності та мінімізацію збитків. На нашу думку, по мірі еволюції самих ризиків відбувався і розвиток ризик-менеджменту, який є необхідним практично в будь-якій діяльності, а особливо в банківській. Адже в банківському менеджменті управлінські рішення є досить ризиковими, важко передбачуваними, оскільки фінансова сфера досить чутлива не лише до соціально-економічних, але й політичних факторів. Саме тому, аналіз, оцінка та управління різноманітними ризиками є важливою частиною управлінської діяльності банківських установ. Звідси випливає необхідність ефективного менеджменту, який би відповідав вимогам національних та міжнародних фінансових ринків, що досить швидко розвиваються.

Ризик-менеджмент є досить динамічним. Ефективність його функціонування багато в чому залежить від швидкості реакції на зміни ринкової кон'юнктури, економічної ситуації, фінансового стану банківської установи. Він повинен базуватися на знанні прийомів і методів управління банківськими ризиками, а також на вмінні швидко і правильно оцінювати конкретну економічну ситуацію, на здатності швидко знайти кращий, якщо не єдиний вихід з ситуації, яка склалася. В банківському ризик-менеджменті готових рецептів не має і бути не може. Саме він вчить тому, як знаючи методи, прийоми, способи вирішення тих чи інших задач можна добитися суттєвого успіху в конкретній ситуації.

Ризик-менеджмент включає стратегію і тактику управління. Під стратегією управління розуміють напрями і способи використання засобів для досягнення поставлених цілей. Стратегія дозволяє зосередити зусилля на варіантах рішень, що не заперечують прийнятну стратегію. Тактика – це конкретні методи та прийоми для досягнення поставлених цілей в конкретних умовах. Задачею тактики управління є вибір найбільш оптимальних рішень та підходящих методів та прийомів управління в даній ситуації [1, с.41].

Варто виділити переваги ризик-менеджменту, зокрема: 1) покращує фінансову стійкість та ефективність діяльності банківської установи; 2) дозволяє оптимізувати використання ресурсів банку; 3) сприяє уникненню фінансових несподіванок; 4) сприяє підвищенню кваліфікації персоналу банку, знань, умінь та навичок при управлінні банківськими ризиками.

На нашу думку, варто розрізняти банківський ризик-менеджмент як на мікрорівні, так і на макрорівні. На макрорівні, тобто на рівні банківської системи основними механізмами впливу на банківські ризики є: мінімальний розмір капіталу, вимоги до складу та нормативи достатності капіталу, вимоги до розкриття інформації про фінансовий стан та загальні ризики банківської системи, нормативні вимоги до

кількісної оцінки ризиків і т.д. На рівні банківських установ окрім зовнішніх використовуються внутрішні механізми управління ризиками, які включають внутрішні моделі, оцінку та методи управління ризиками, а також організаційну структуру ризик-менеджменту банківських установ, нормативне забезпечення, кваліфікацію кадрового складу і т.д.

Варто при дослідженні методологічних основ банківського ризик-менеджменту дотримуватися правил для прийняття рішень в умовах ризику, зокрема:

- 1) не можна ризикувати більше, аніж це може дозволити власний капітал;
- 2) необхідно думати про наслідки ризиків;
- 3) позитивні рішення приймати лише за повної відсутності сумнівів;
- 4) не можна ризикувати великим заради малого;
- 5) не можна думати, що існує лише одне рішення, адже, можливо, існують й інші [1, с. 292].

Так, при реалізації першого правила, перш ніж прийняти рішення про ризикову операцію, менеджер повинен визначити максимальний обсяг можливих збитків по кожному ризику, порівняти їх з обсягом капіталу, що вкладається, та співставити зі всіма власними фінансовими ресурсами. Реалізація другого правила вимагає, щоб менеджер вмів визначати наслідки можливих збитків від ризику, ймовірність настання ризику і прийняв рішення про прийняття ризику під свою відповідальність, відмову від ризику або про передачу ризику третім особам. Реалізація інших правил означає, що в ситуації, для якої є на перший погляд лише одне рішення, потрібно спочатку спробувати знайти інші можливі рішення. При цьому при управлінні банківськими ризиками разом з математичним обрахунком рішень в умовах ризику, необхідно враховувати психологічні особливості працівників, що проявляються при прийнятті та реалізації ризикових рішень, зокрема: сумніви, самостійність, агресивність, невпевненість та ін.

Все це складає систему банківського ризик-менеджменту. Пропонуємо виділити складові системи ризик-менеджменту, зокрема: організаційну, інформаційну, аналітичну, управлінську підсистеми банківського ризик-менеджменту, рис. 1.

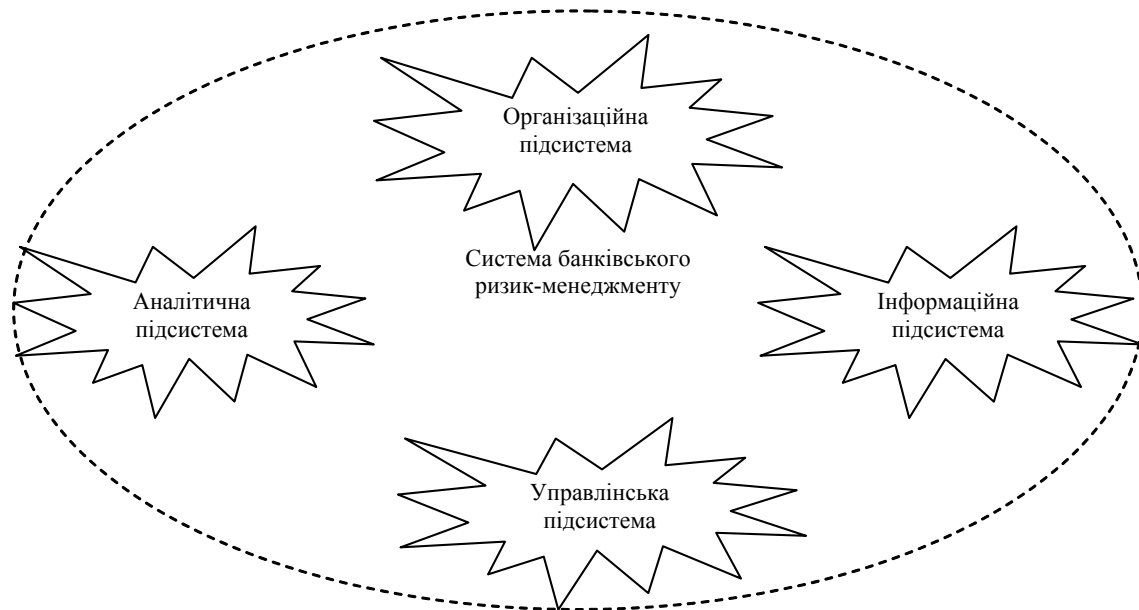

Рис. 1. Складові системи банківського ризик-менеджменту

Організація ризик-менеджменту передбачає визначення органу управління ризиком або визначення структурних підрозділів, що відповідатимуть за управління певними ризиками. Тобто організаційна підсистема повинна будуватися так, щоб забезпечити оптимальний розподіл цілей та завдань між різними підрозділами банку та їх працівниками.

Важливим моментом в організації ризик-менеджменту є отримання інформації, яка є необхідною для прийняття того чи іншого рішення. На основі аналізу такої інформації та з урахуванням цілей ризику можна вірно визначити ймовірність настання події, а також виявити ступінь ризику. Процес управління може здійснюватися лише за умов наявності повної необхідної інформації, тобто він передбачає отримання, передачу, обробку та використання необхідної інформації. В ризик-менеджменті отримання надійної та достовірної інформації є важливим моментом, адже завдяки цьому приймаються рішення в умовах ризику. Крім того, необхідно відмітити, що недостатня або неякісна інформаційна база, яка використовуватиметься в процесі квантифікації банківських ризиків, може призвести до суб'єктивізму такої оцінки, а відповідно, до зниження ефективності всього подальшого процесу ризик-менеджменту. А якість інформаційної бази залежить від наступних факторів:

- 1) рівень кваліфікації банківських працівників та менеджерів, ступінь їх підготовки до використання сучасних методів оцінки банківських ризиків;
- 2) технічне та програмне забезпечення у банківській установі;
- 3) можливість залучення до оцінки складних банківських ризиків кваліфікованих експертів.

Інформаційна підсистема ризик-менеджменту складається з різних видів інформації: статистичної, економічної, комерційної, фінансової та ін. Ядром системи управління інформаційними потоками може бути інформаційно-аналітична служба, яка збирає, аналізує та передає інформацію на різні шаблі управління.

Аналітична підсистема, на наше переконання, є одним з головних елементів системи банківського ризик-менеджменту. При цьому аналіз та оцінку ризиків здійснюють певні підрозділи, працівники або незалежні агентства, використовуючи велику кількість показників та методів оцінки в розрізі кожного з видів ризику та сукупного ризику. При цьому оцінку ризиків потрібно робити як якісну, так і кількісну.

Не менш важливою є управлінська підсистема, в якій використовуються методи управління, які детально будуть розглянуті нижче. Крім того, одним з найважливіших елементів даної підсистеми є ефективний контроль за діяльністю підрозділів та працівників, що дає змогу забезпечити ефективність ризик-менеджменту.

Результати дослідження. Намагаючись застосувати ризик-менеджмент у своїй діяльності комерційні банки України постають перед потребою враховувати певні обставини, які ускладнюють їх дії, зокрема:

1) У нашому суспільстві тільки починає формуватися культура ризику. Яскравим прикладом цього є недовіра до банківського сектору. Про наявність культури ризику можна судити з того, наскільки керівництво свідоме того, які саме ризики прийняті банківською установою. Крім того, необхідне відкриття їх обговорення та розуміння ризиків всіма працівниками банку.

2) В Україні не розвинута інфраструктура ризик-менеджменту (тобто інститути та інструменти для управління банківськими ризиками).

3) Суттєво відрізняються величина та співвідношення різних видів банківських ризиків українських та зарубіжних банків і мотивація впровадження ризик-менеджменту у діяльність вітчизняних банківських установ. Так, специфіка української економіки полягає у величині окремих видів ризиків та нерозвиненості інструментів захисту від ризиків. Зокрема, до таких специфічних ризиків можна віднести неврегульованість відносин власності, корупцію, нерозвиненість фінансової інфраструктури тощо.

4) В Україні виявляється значний вплив політичних факторів ризику, що яскраво можна було побачити у 2004 році під час виборів президента України, коли саме нестабільна політична ситуація і призвела до кризи ліквідності банківської системи. Ці обставини зумовлюють неадекватну ризикованість і неадекватну обережність банківських установ.

Банківські ризики, в першу чергу, носять соціальний ефект, адже в умовах, коли банки ризикують не лише власними коштами, а головним чином залученими ресурсами, то наслідки стають більш гострими, оскільки у випадку невдачі втрачає кошти не лише банк, а й його клієнти, які розмістили в ньому свої грошові кошти. Саме тому банківські кризи є найбільш болючими, оскільки призводять до фінансових втрат учасників, які є пов'язаними між собою грошово-кредитними зобов'язаннями. Банківський ризик-менеджмент потрібно розглядати як мистецтво управління банком в умовах невизначеності.

Література

1. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент : [учеб. пособие] / Балабанов И. Т. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 345 с.
2. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К. : Кондор, 2004. – 92 с.
3. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / [Л. О. Примостка, П. М. Чуб, Г. Т. Карчева та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
4. Русанов Ю. Ю. Роль и значение рисков в банковском финансовом менеджменте / Ю. Ю. Русанов // Финансы и кредит. – 2004 – № 5. – С. 52–57.
5. Севрук В. Т. Банковские риски / Севрук В. Т. – М. : «Дело ЛТД», 1994. – 72 с.
6. Заруцька О. П. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків / О. П. Заруцька // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 94–105.
7. Кондратюк Е. А. Принципы и источники регулирования рыночных рисков коммерческих банков / Е. А. Кондратюк // Банковские услуги. – 2004. – № 10. – С. 18–23.

Надійшла 13.03.2011